

A bor kultúrája

Chanson Borban Uutazó vers

Zalán Tibor

Reneszánsz bor – reneszánsz élet

Csoma Zsigmond

Megalkotott hagyományok és rítusok a magyarországi borrendek ünnepeiben

Mód László – Simon András

Egy hungarikum története: a bikavér

Máté Andrea

Egy régi borvidék a történeti Zala megyében

Mohos Mária

A szőlőket tönkretévő filoxéra és annak hatása a Kárpát-medencében

Majdán János

A gróf Degenfeld-szőlőbirtok újzászületése és fejlődése napjainkig

Prácsér Miklós

„A borrendektől a művelt alkoholistáig”

Mód László

A magyarországi borrendek

Terts András

A szecskavágók

Miklós Ágnes Kata

Az erdélyi szőlő- és borgazdaság az idő tükrében

Csávossy György

Szőlőtermesztés és borfogyasztás a 17. század első évtizedeiben Kolozsváron

Jeney-Tóth Annamária

Fehér bor a törökölyön. Egy moldvai csángó település szőlő- és borkultúrájáról

Peti Botond

Évforduló

Demény Péter

História

Szőlők Pécssett 1918-ig

Majdán János–Pálfi József

Arisztokrácia a 20. századi Magyarországon (I.)

Püski Levente

Mű és világa

Ihletett borozás

Balon Ruff Zsolt

Korunk 2008 Szeptember

Szőlőtermesztés és borfogyasztás a 17. s évtizedeiben Kolozsváron

Jeney-Tóth Annamária

A szőlőtermesztés

„Mint annyi nyavallyák között is, melyeket az ÚrIsten reánk Szent Felsege áldásból adatott és táplálásunkra megmutatott beadgyuk. Annakokáért tectett városul, hogy az előbbi rendtartás nagy félelmetes háborúság miatt meg nem tarthatunk, ilyen mó mindnyájunkon valami véletlen résszel ne történjék. Tudniaillik, ki abban, az ott kinn az szőlő alatt nyomossa ki ha akarja, és az ré mustját. Az kinek viszontagh olyan módgya vagyon benne, hogy k hozhatja be, az olyan szabadon mégis behozhassa, melyet elősz káddal legyen, az város kapu előtt az sáncon belől, az olyan dézsrr szőlőt minek utána gazdája kinyomatja az dézsmának gondviselőj melyből vegyék meg az igaz dézsmát.

Az szőlőhegyeknek megeresztése így legyen: Az Békás patak és gyalogot az hadnagyok kétfelé kivigyék, és mintegy strázsát leszáll lenne, az község fusson az puskás gyalogok mellé. [...]

Az szüretnek pedig elkezdése, Isten segítségéből így legyen: r kezgye, holnap Békás patakban és Hásongártban, az száz legény str: csüterteken azonképpen; Kőmálban similiter. Onnat azért az község hamar eléri, ha be kell jóni üdő előtt. Péntekre hasonlóképpen Nádas az strázsza ott látván szedhessek. Így elvégezvén az alhegyekre, bocsássak.”¹

Az idézett 1613. évi október 15-i jegyzőkönyvi részletben a l lényeges eleme szerepel, vagyis a szüretnek pontos, szabályozott tanács minden évben határozatba is foglalt. Mindig az ispotályok sző a szüret, és csak ezután szüreteltek a többi szőlőhegyeken a tanács a tulajdonosok és a szőlőmunkások, napszamosok. A jegyzőkönyvi város lakosságának – élén a tanáccsal – mindennél fontosabb volt a 14-én beleegyezett a város tanácsa, hogy Báthory Gábor utódát bee 2-a óta menekülő fejedelmet a kolozsváriak nem is engedték be táborozhatott le, majd menekült tovább Várad felé. Kíséretének egy r „Báthory Gábor itt sugorgó szolgálói” – a számadáskönyvekből tudjuk kapták ellátmányukat. Tehát épp a jegyzőkönyvi részlet keletkezés városba és szállt meg Seres István ötvös házában a jövődő Miközben a városban zajlottak a fejedelemválasztás előkészületei, a rendjéről is.

Jakab Elek, Pataki József mellett újabban Kiss András és Ková kolozsvári szőlőtermesztő és borárusító polgárokról. Tanulmá eredményeikre támaszkodunk, részben új forrásokat vontunk be a város levéltárából. Így az 1605-ben keletkezett dézsmajegyzéket, évtizedeiből származó adójegyzékeket, városi közgyűlési jegyz jegyzőkönyveket, céhes anyagokat, számadáskönyveket. Ezekben a ma is rendelkezésünkre, melyek a korabeli szőlőtermesztésről és bori

A Szamos folyását követő domboldalakon szőlőskertek egész Szentgyörgy-hegytől, a Kajántói út mellett, a Brétfűn, a Nádaster Túzokmál, a Kőmálon és tovább nyugatra a Bornyúmálon s a Hója uradalomhoz tartozó fenési domboldalakon. Még a kevésbé Házsongárd egy részébe és a Békás patak mentére is telepítettek filoxéra pusztítása előtt Kóváry László még mintegy 470 holdra kiterjedését.³ A fent említett szőlőhegyekről 1605-ben két külön jegy a Híd-kapu előtti szőlőhegyeken, a másikban pedig a Közép-kapu el szőlőtulajdonosokat írták össze.⁴

Tükör által

Bedecs László

Szabó Zoltán stílustörténeti szintéziséről

Máthé Dénes

Közelkép**Belényestől Nagyváradig**

Kiss András

Téka**Túl a szövegfügéken (Átfogó)**

Demény Péter

A pap leánya, vászonostul

Fodor Györgyi

A klasszikus magyar irodalomtörténet közeli és távoli kontextusai

Keszeg Anna

A Korunk könyvajánlata**Talló****A „párkák birodalmának” titoktalanítása**

Lázok Klára

Ránk ért az idő

Schmidt Dániel

Abstracts**Számunk szerzői****Folyóirat****Főoldal**

Az Izabella királyné által az iskolának adományozott plébánosi dé 15-én a város „egyházfiakra” bízta,⁵ akikből évente kettőt választó unitárius egyház tagjai voltak, ez így maradt a 17. század első felében, amikor a város birtoka tovább gyarapodott a gyalui féldézmává tisztségviselőket választottak.⁶ Ekkor kerültek a városhoz a gyalui szőlőhegyek, ahol korábban is sok kolozsvári bérelt szőlőt, ezek területeit szedték az egyházfiak, és azt már az az évi jegyzékben is fe

Az említett dézsmajegyzékekben 1035 név szerepel, közülük 51 volt, a mintegy félszáz fő közül pedig 9 özvegyasszony. Az adójegyzék (negyedében) ugyanebben az évben 2141 polgárt és bérlőt, mai szóval azt jelenti, hogy az adójegyzékben felsoroltak mintegy 45,9 százaléka második kolozsvári rendelkezett kisebb-nagyobb szőlővel, közülük a dézsmát fizetnie ebben az évben. Az alábbi táblázat bemutatja, hogy a szőlőtulajdonosok, amiből a szőlőbirtokaik nagyságára is következtethetünk mintegy 10 százaléka adott 20 vedernél nagyobb dézsmamennyiséget ennél kevesebb volt. De nemcsak polgárok, hanem a céhek (vagy mészárosok) és ispotályok is rendelkeztek szőlőkkel. (1. táblázat. *Dezsmamennyisége és aránya*)⁷

A kolozsvári polgárnak a házához kívül még szőlője és a majorja lehetett. 1607. március 23-án Orelt János és Holczapel János pereskedett a sáfárpolgárai előtt.⁸ A tanúvallomások során elhangzott Zigiártó Mihály szőlőt eladta Hauer János Orelt Jánosnak én jelen valék, sőt az levele, hogy sajátja lett volna Hauer Jánosnak én azt nem tudom”. A korábbi Jánosné alias Hauer Jánosné Katalin asszony sem tudta, hogy sajátja Peter alias Kádár azt vallotta, „mint hogy házat cseréltem valaki pénzért fel nem érem, úgy adám azt az szőlőt Holczapel Jánosnak tudom, hogy sajátja volt Holczapelnek”. Amint a perből is kiderült, az esetben készpénz mellett vagy helyett is szívesen fogadták el a szőlőt.

A szőlő művelése pénzbe is került, és szakértelmet is kívánt. érintettek voltak, hiszen a szőlőművelésből éltek. A szőlőművelés határozatai szabályozták. 1606. március 21-én kimondták: „Az : férfinak többet ne merészeljenek adni dénár 12 (férfi művétől : asszonyembernek 8 pénznél erős büntetés alatt.”⁹ 1609. március 10-én a szőlősgazdák a szőlőműveletnek ételt és italt adjanak a munkásoknak a betartásának ellenőrzésére tisztségviselőket választottak a szárművelet”, 1610-ben például Ferenczi Györgyöt, Dimbriger Jánost választották.

A szőlő megművelésének időpontjairól többnyire azok a forrásokból ismerhetjük meg az iparos testületek vagy az ispotályok számadásaiban maradtak fenn a mesterek, Fodor Gergely szűcsmester 1604-ben igen részletes feljegyzte a vincellér által ellenőrzött munkák pontos dátumát. Ennek az ispotály kajántói úti és Szentgyörgy-hegyi szőlőjében március 1-én kezdődött a munkák, majd a karóztatást és a hajtást között. Május 3-án, 22-én és 24-én a homlítás,¹³ majd 25–26-án június 1–17. között a kötözés, június 19–21. és július 4–15 között a majd augusztus első napjaiban (2–3-án, 7-én és 24-én) második szüretre, október 3-án volt a szüret. Október 4–13. között a pántfejtést¹⁵ és október 14–20. között a fedés. A szabócéh számadásaiból a műveltetés mellett a szüretre is. A céh szőlői közül az egyik a Kő „túlsó darab”.¹⁶ Év közben a szőlőmegművelést vincellérre bízta, a szüretre teremtett lehetőséget, erről árulkodik az 1646. október 3-án két nap beletelvényt költöttünk ételünkre is italunkra, mert forint 30 dénár 92.¹⁷ A bor egy részét céhes lakomákon fogyasztó csaplárt fogadva kimérték.

Természetesen az egyéni szőlősgazdák is vezettek számadásokat ezek ritkábban maradtak fenn máig –, így tett a város egyik jeles ötéves számadásai közé a saját szőlőre költött összegeket is feljegyzte szőlőjére közel 10 forintot költött – igaz, ekkor még nem fogadta intézte a műveltetést –, a fenesire, melyet Bálintfi István számára: dénárt költött,¹⁹ 1622-ben pedig két szőlőjében az év folyamán a róluk 20 dénárt fizetett ki. Vincellért 1 évre 2 forintért, valamint egy pár sari egy süvegért fogadott, és adott még neki 76 dénárt, mert szolgálja is süveg értéke nélkül 6 forint 61 dénárt tett ki.²⁰ Azt, hogy mennyi ha Balásfinak, csak 1626-ból ismerjük, amikor is a tavalyi szüret óta mi árult borából, melyből – a naplóban rögzítette azt is – ő mintegy 44 forint háza népével együtt, egy ejtel²¹ bort 8 dénárba számítván. Csaplárt

az ötvösmester számadásaiban, ezért nem valószínű, hogy korcsói hihetőbb, hogy a háztól árulta borát.²²

Segesvári Bálint történeti feljegyzéseiben is nagyon gyakran szőlőtermesztésre az éves bejegyzések sorában. Ő is kivételesnek írt eszerint: „Ezen esztendőben felette kevés és igen keserű bor lött; szembernek házához vinni, az sok pogányság miatt a dézsmát ki-ki mir a dézsmára, az Kispiacra”.²³ A közgyűlési jegyzőkönyv egy évvel állapott tükrözte, vagyis 1614. október 8-án a következőt rögzítette: „Úr Isten immáron szüretnek idejét is elő hozta, végeztek őkeg ispotálymester ugyan az mai napon ha akar szedgyen. Minthogy kezdett veszni, kihez képest az szüret haladékot nem szenved, azért alhegyekre kiköltözvén, mingyárt ki akar szedgyen is, nyomónak tíz pénzt, szedőnek három pénzt fizessen, senki szőlőt ne adgyon se. Ezeket bíró uram peniglen megkiáltasson. Az derék hegyet az r szedni.”²⁴ 1615-ben a hideg, 1616-ban a cserebogár tett kárt a szőlőben, 1628-ban nem ért be a szőlő, ezért Segesvári feljegyzése szerint eközben hogy alig ihatta meg az ember; két hétig is alig árulhatott az ember. A szüret kezdő dátuma az 1605–1632 közötti években a tanácsülés szerint szeptember 13. és október 26. közöttre tehető.

A borfogyasztás

A szőlőbirtokos polgárok szabad italmérése a korcsmáltatás mérhették ki a termésüket. A szabad királyi városokban tilos volt már Zsigmond király már 1414-ben megtiltotta az erdélyi püspökség áren behozza a városba és itt adassa el. 1458-ban pedig Mátyás király behozatalát. Ha kevés volt a termés – mint pl. 1578-ban –, elrendeletemek megfelelően a városból senki sem adhatott el kivételre lban megengedték, hogy a monostori szőlők dézsmaborát behozzáll senki nem hozhatott be, ők sem.²⁷ 1593-ban a következő bejegyzés mely szerint kivételezés ekkor sem volt: „20 die Octobris Báthory Bo bort Monostorra, melyet ide az városban akart volt hoznia. Bíró ur: hordó borért most, hogy mivel az városban nem hozhassa, úgy vett hordó bort Báltthy Boldisárnak f 36 d –.”²⁸

1578-ban intézkedtek arról is, hogy szüretig a városban egy na kezdjenek meg, azaz naponként három korcsomaházban mérhesse statútum rendel el a borgazda és a csaplár kötelességeit – ezt 1578-ban eszerint a csaplár csak örökséges személy lehet, vagyis kolozsvi örökséggel bíró személy. A csaplár köteles volt ahhoz a borgazdához kijelöltek számára. A korcsomáltatás rendjét pontosan szabályozni a borgazda kifüggesztette a cégért, az azt jelentette, hogy nem adhatt a borát. (1577 után cégér nélkül is árulhatott, erre nem volt érvényes kifogyott a bor, a borgazda egy órára köteles volt bevenni a cégért újra. Tiltották azt is, hogy a megkezdett jó bor után rosszabbat árulni helyen egy nap alatt egy hordó bornál többet árulni nem volt szabályozva szerint korcsomaházakban tilos volt étel felszolgálása vagy hozatása és ezután a jó atyfiak vagy szomszédok hozhattak húst a borgazdához megfőzhettek és el is fogyaszthattak.²⁹ 1578-ban a bor ejtelen Segesvári Bálinttól tudjuk, hogy 1619-ben ejtelét már tíz pénzen, a borgazdák és a csaplárok kötelességeit újra szabályozták 1614. október 8-án bort akart kiméretni, akkor a vásárbírákkal meg kellett méretnie 2 forint volt a büntetés –, a csaplár csak ezután kezdhette árulni, az ő pénze volt.

A tanúvallomásokban is olvasunk a kocsmában eltöltött időről, amikor Borbély Péter és egy dajka románcát látta a fél város. Ennek tanúja, hogy a mester inasa-legénye, Szászvárosi Peti esténként Filst az ital megoldotta a nyelvét, és ilyen állapotban mondhatta azt Borbély Péter inasának, hogy az miért nem lakik fiatal mesternél munka, és több a jókedv is.³¹ Vagyis gyakrabban lehetett innen esztendő az ellenőrzés, és ha az inas vagy a legény tett néhány szívességet üzenetet vitt, akkor még „könnyebb lehetett” az élete.

A városi borfogyasztást, mint láttuk, általában a házaknál a korcsomaházaknál a kimért bor elfogyasztása jelentette. Kivétel volt az udvartartás vagy valamelyik családtagját: feleségét, fiait kellett ez országgyűlés, lakodalom, törvénykezési terminus alkalmából, va Gyulafehérvár felé menet ejtette útba Kolozsvárt és időzött itt egy 1!

maximum 3 napot (ezt persze nem mindig tartották be a fejedelmek köszönhetően pontosan ismerjük Mária Krisztianna és kísérete 1596- és az ünneplés eseményeit. Heltai ekkor városi tisztségviselő volt, leírni a bor elpocsékolásának okait. Háromféle bort vettek az udvar szaba Christoph deák [a komornik], hogy kinek-kinek mennyit ag pestelenséget mondtanak, és egy napnál tovább nem tarthaték az re felment aszszonyunk eleibe és búcsúzott, hogy nem akarja tovább deák zabola által akarja itatni. Aszszonyunk az komornyikokat m confirmálták és aszszonyunk őfelsége nagy haraggal szólott volt ön Végül 4 hordó bor fogyott el az öt nap alatt.³² Már korábban felhívt tartozó Heltai figyelmét, hogy „nem valami erdélyi nemes aszszon: úgy a gazdálkodást, mint urunk őfelsége”. A város tehát nemcsak mennyiségű és minőségű itallal is ellátta a fejedelemasszony kétféleképpen különböztették meg ilyenkor: az egyiket a fejedelm szánták, a másik pedig az udvarnépnek való ún. „abrakbor” volt.

A fejedelmek vagy családtagjaik városbeli tartózkodása során b feljegyzésével többször nem találkozunk. Ez egyrészt egy igen kirívó ifjabb Heltai Gáspár az átlagnál részletesebben rögzítette az es megérkezését megelőzően a város szállásosztói jegyzéket kapható maradt ránk –, ez tartalmazta az udvarnép napi fejadagját. Által benne: a kenyér, a hús és a bor. Az udvarból küldött jegyzékek sáfárpolgárok pontosan rögzítették számadásaikban a kenyér és a h és hány főre), de a borét nem, azt néhány nagyobb városi pincében csaplár. A fejedelmek, illetve családtagjaik azonban nem mindig megelégedve. Így Bethlen István sem 1623-ban, amikor is a beje uram őnagysága Palástos István uram borát nem szeretvén hordotta Deák uram borában 82 ejtel bort 1 pro dénár 6, tett forint 4 dénár 9: számára őfelsége kívánságára adott Eöttues Benedek uram 8 ejtel forint – dénár 64.”³³ A következő év őszén azt jegyezték be a szá Istvántól „Urunk ő kegyelme Magyarországból való bejövetelel és v hordó bort vettek, 160 forint 90 dénár értékben. 1625-ben a fejed híres tokaji borokat hozatta be saját maga, valamint udvara számára vitette Gyulafehérvárra.³⁴ Nem tett másképp utóda, Rákóczi György szőlői Tokaj-Hegyalján.

Összegzés

A kolozsvári polgárok és lakosok életében fontos szerepet töltő bor. A szőlő értékes tulajdont jelentett, amit, mint a perekben is esetén is be lehetett számítani. A bort sok kolozsvári polgár csak s: míg mások korcsomálásra is. A város óvta előjogait, idegen vagy senki, még a fejedelem sem hozhatott be falai közé, kivéve ha ke magának is szüksége volt rá. A bor fontos részét képezte az étkezéseknek, melyek végigkísérték a kor emberének életét, nemcsak temetések alkalmával, hanem a városi polgárok iparos közösségeine az mesterasztal adása vagy inas fogadása.

*A tanulmány megírására a Bolyai Ösztöndíj támogatásával került sor.

JEGYZETEK

1. Kolozsvár város levéltára. Közgyűlési jegyzőkönyvek (továbbiakban: KvTan)
2. Kolozsvári emlékirók 1603–1720. A bevezető tanulmányt írta és az időrendi József. A forrásokat válogatta és jegyzetekkel ellátta Pataki József. Buk., 1990. 31.
3. Pataki József: Szőlőtermesztő középkori Kolozsvár. Igazság. Kolozsvár, 197
4. Kolozsvár város levéltára (továbbiakban: KvSzám) 11/XXII. 177–225.
5. Jakab Elek: Kolozsvár története. II. Bp., 1888 (továbbiakban Jakab 1888) 1
6. Uo. 437.

7. KvSzám 11/XXII. 177–225.
8. Kolozsvár város levéltára. Törvénykezési jegyzőkönyvek (továbbiakban: Kv
9. KvTanJk I/6. 9.
10. KvTanJk I/6. 62.
11. KvTanJk I/6. 73.
12. A Szent Lélek Ispotály számadáskönyvei 1601–1650. A számadások szöve Mihály Ágnes, a kötetet szerkesztette, jegyzetekkel ellátta, és a mutatót készítette Rűsz-Fogarasi Enikő. Bp., 2006. 67–73.
13. Jelentése: szőlőt bujdat. Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár (továbbiakban: E szerkesztette Szabó T. Attila. Bp.–Buk., 1993. 246.
14. Jelentése: szőlőlevél/hajtás, ritkítás. EMSZT VII. Bp.–Buk., 1995. 1125–1:
15. Jelentése: szőlőtőke (téli) fedésre való előkészítése. EMSZT X. Anyagát gy főszerkesztő Vámszer Márta. Bp., 2000. 436.
16. Rajka Géza: A kolozsvári szabó céh története a XV–XVII. században. Kvár
17. Román Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Kolozsvár (Arhivele Cluj) Céhiratok. Magyar Szabó Céh, nr. 34. Számadások (Breasla croitorilor maghia
18. KvTjk II/18. Balásfi Bálint feljegyzései. 167.
19. KvTjk II/18. Balásfi Bálint feljegyzései. 163–165, 219.
20. Magyar vagy számítási forintban értendők az összegek, ez 100 dénárt tett
21. 1,41 liter.
22. KvTjk II/18. Balásfi Bálint feljegyzései. 296.
23. Segesvári Bálint történeti feljegyzései (1606–1654). In: Kolozsvári emléki tanulmányt írta és az időrendi áttekintést összeállította Bálint József. A forrásokat v Pataki József. Buk., 1990 (továbbiakban: Segesvári) 147.
24. KvTanJk I/6. 181.
25. Segesvári 149, 151, 156–157.
26. Kovács Kiss Gyöngy: A játékos város. In: Uő: Rendtartás és kultúra. Százi Erdélyben. Marosvásárhely, 2001 (továbbiakban Kovács Kiss 2001) 14.
27. Jakab 1888. 269.
28. KvSzám 5/XXIII. 92r.
29. Kovács Kiss 2001. 13–19.
30. Segesvári 151.
31. KvTjk II/9. 128.
32. KvSzám 6/XXIX. 143, 149–150, 159.
33. KvSzám 16/XIX. 19.
34. KvSzám 16/XXXV. 70.

[Vissza az oldal tetejére](#) | [Folyóirat](#) | [Főoldal](#)

